

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Горновської Світлани Володимирівни «Агроекологічне обґрунтування контролю чисельності основних фітофагів соняшника в Лівобережному Степу України», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук зі спеціальності 16.00.10 – Ентомологія

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження

Для України соняшник є важливою технічною культурою. В теперішній час основою вітчизняного виробництва олійних культур є насіння соняшнику. Його частка у загальному виробництві цієї групи культур становить майже 70 %. За останні роки його посівні площі збільшились майже втричі. Посівні площі під соняшником в 2020 році становили 6,37 млн. га, що на 521 тис. га більше аналогічного показника минулого року.

Перенасичення польових сівозмін цією культурою посилює ризик масового заселення посівів шкідливими організмами, що призводить до великих втрат урожаю та погіршення екологічної ситуації внаслідок розширення обсягу застосування пестицидів.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Робота Горновської С.В. виконана в межах робочої програми Національного університету біоресурсів і природокористування України за державною темою «Розробка систем біоконтролю агроценозів на основі поліморфізму та ентомопатогенних властивостей бактерій *Bacillus thuringiensis*» (Ф66/42-2016), номер державної реєстрації №0116 U 000657; Державної наукової фундаментальної тематики Міністерства освіти і науки України №110/101 Ф

«Оцінка біорізноманіття та фітозахисних властивостей бактерій роду *Bacillus* для біоконтролю шкочочинних організмів», номер державної реєстрації 0117U002554.

3. Ступінь обгрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз змісту дисертації Горновської С.В. дає підстави зробити висновок про те, що здобувачем виконано в дисертації всі поставлені завдання та досягнуто поставленої мети.

Уточнено видовий склад шкідників соняшнику та головних видів, масове розмноження яких завдає значних економічних збитків, пов'язаних зі зниженням врожайності; особливості біології, етології та екології основних шкідників; встановлено зони шкідливості фітофагів; досліджено особливості розвитку та багаторічну й сезонну динаміку чисельності шкідників; вивчено трофічні зв'язки нового шкідника соняшника південної соняшникової шипоноски, як фактора розширення його ареалу та збільшення щільності популяції.

Це дозволило удосконалити методи моніторингу та розробити основні елементи прогнозу розвитку шкідників та розроблено рекомендації по застосуванню заходів захисту соняшнику.

До наукових результатів слід віднести запропоновану автором у четвертому розділі систему моніторингу шкідників соняшнику в агроценозах та обгрунтування вірогідності причини наростання шкідливості фітофагів, коли доцільно проводити хімічні заходи захисту.

Також автором обгрунтовано регламент заходів захисту соняшнику від шкідників на базі оперативного прогнозу їх розвитку, встановлення строків появи фітофагів та асортименту екологічно орієнтованих заходів для контролю чисельності шкідливих організмів.

4. Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів

Значення одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає в удосконаленні заходів захисту соняшнику від комплексу шкідників сходів і генеративних органів, які ґрунтуються на моніторингу чисельності основних видів, особливостей їх біології та раціональному використанні сучасних

інсектицидів; установленні фенології шкідників соняшнику для сигналізації строків їх появи та визначенні термінів проведення заходів контролю чисельності. Автором доведено ефективність агротехнічних прийомів та застосування інсектицидів проти шкідливих фітофагів щодо зниження чисельності фітофагів в агроценозах цієї культури.

Вище зазначене дозволяє дійти до висновку, що поставлена в дисертації мета в основному досягнута і опрацьовані пропозиції щодо впровадження одержаних результатів та висновків дослідження в практику.

Крім того, основні теоретичні та практичні рекомендації, викладені у дисертації.

5. Оцінка обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій в дисертаційній роботі Горновської С.В. забезпечено вибором та узгодженням між собою предмета й об'єкта дослідження, аналізом особливостей біології, етології, екології, поширення і контролю шкідників соняшника в Лівобережному Лісостепу України. Результати досліджень апробовано на наукових конференціях різноманітного рівня, практичним впровадженням.

Наукова новизна одержаних Горновською С.В. результатів дисертаційного дослідження характеризується самостійністю, чіткістю і обґрунтованістю сформульованих висновків, пропозицій і рекомендацій. Висновки та рекомендації враховують окремі існуючі проблеми, зокрема регламент заходів захисту соняшника від шкідників на базі оперативного прогнозу їх розвитку, встановлення строків появи фітофагів та асортименту екологічно орієнтованих заходів для контролю чисельності шкідливих організмів.

6. Дискусійні положення та зауваження по дисертаційній роботі

Не зменшуючи в цілому позитивної оцінки дисертаційної роботи, слід відзначити певні зауваження та дискусійні положення, які зокрема, зводяться до такого:

1. Особливої уваги заслуговують матеріали досліджень здобувачки щодо біології та екології комплексу фітофагів, які були встановлені протягом 2012-2019 років. Однак доцільно б вказати шкідливість соняшникового вусача на посівах цієї культури

2. Нагальним є описані показники шкідливості основних фітофагів соняшнику в Лівобережному Степу України, але в дисертації не описано біологію розвитку соняшникової молі, яка завдає значної шкоди насінню.

3. В роботі описано, що протягом останніх років спостерігається стабільне зростання чисельності сарани перелітної (*Locusta migratoria L.*), а у 2019 році набуло загрозливих масштабів. Осередкове збільшення чисельності саранових свідчить, що популяція шкідників перебуває у фазі зростання чисельності. При цьому недостатньо висвітлено закономірності спалахів та міграції сарани в залежності від погодних умов.

4. Заслговують на увагу уточнені дисертанткою заходи захисту соняшнику від комплексу шкідників, які контролюються агротехнічними методами, але бажано було б надати рекомендації господарствам у яких вирощування цієї культури відбувається за системи (No-till).

5. Доцільно було б описати про можливість перенесення південною соняшnikовою шипоноскою (*Mordellistena parvuliformis*) інфекції фомозу і сприяння розвитку хвороби через ушкодження стебел соняшнику.

6. В роботі зустрічаються технічні та редакційні огріхи і неточності.

7. Оцінка повноти викладення основних результатів дисертації в опублікованих роботах

Ознайомлення з публікаціями дисертанта дозволяє зробити висновок про те, що в них достатньо відображені результати дисертаційного дослідження. Зокрема за темою дисертації опубліковано 28 наукових праць. Основні положення та результати дисертаційного дослідження здобувача пройшли апробацію й одержали позитивну оцінку на наукових міжнародних і всеукраїнських конференціях. Автореферат повною мірою відбиває основні положення

дисертації, висвітлення результатів дослідження в ньому є ідентичним основним положенням роботи.

8. Загальний висновок по дисертаційній роботі щодо її відповідності встановленим вимогам

Ознайомлення з дисертаційною роботою, публікаціями та матеріалами конференцій дозволяють дістати висновок, що дисертаційне дослідження Горновської С.В. науково обґрунтовані результати в галузі захисту та карантину рослин.

Робота є самостійним завершеним дослідженням із обґрунтуванням заходів захисту соняшника від шкідників на базі оперативного прогнозу їх розвитку, встановлення строків появи фітофагів та асортименту екологічно орієнтованих заходів для контролю чисельності шкідливих організмів.

Оцінюючи одержані наукові результати дисертаційного дослідження, можна стверджувати, що дисертація «Агроекологічне обґрунтування контролю чисельності основних фітофагів соняшника в Лівобережному Степу України» відповідає встановленим вимогам п. 9, 11, 12, 13 і 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. зі змінами та доповненнями відповідно до постанов № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30. 12.2015 р., № 567 від 27. 07. 2016 р. Все це дає підстави спеціалізованій вченій раді Д 26.004.02 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України присудити Горновській Світлані Володимирівні ступінь кандидата сільськогосподарських наук за спеціальністю 16.00.10 – ентомологія.

Офіційний опонент:

Канд. с.-г. наук, доцент кафедри
зоології та ентомології ім. Б.М. Литвинова
Харківського національного аграрного
університету ім. В.В. Докучаєва

С. В. Станкевич

Підпис
Керівник відділу лісового господарства і канцелярії

Т. Маршала

20 24 р.